
Bullain Nilda

A nő szüffrazsett, traktoroslány, htb.

I. A nők elnyomása a modern társadalmakban

A modern társadalmakban – éppúgy, mint a civilizáció története folyamán kialakult társadalmi-gazdasági formációkban mindenütt – a férfiközpontú szemléletmód és értékrend dominál. Ez a tétel, sarkítva, azt jelenti, a világ úgy van felépítve, hogy a férfinem kényelmére és a női nem alárendeltségben, kiszolgáltatottságban tartására szolgáljon. Ez a szélsőségesnek ható megfogalmazás természetesen széles körű általánosításon alapul, és egyáltalán nincs szó arról, hogy minden egyes élethelyzetben igaz a férfi–nő viszonyra nézve. Mégis, ha társadalmi szinten összegezzük az élet minden területén nyert hétköznapi és elvont tapasztalatokat, akkor – ha van bennünk egy minimális érzékenység a hatalmi viszonyok jellegzetes megnyilvánulási formái iránt – végső soron pontosan erre a megállapodásra kell jutnunk.

Hadd szolgáljon ennek illusztrálására néhány magyarországi példa a közelműltből.

1. A legnagyobb példányszámban megjelenő, baloldali beállítottságú országos napilap az abortusz-tanácsadást végző családvédelmi szolgálatok tapasztalatairól beszámolva így fogalmaz: január végéig több mint 1800 nő kereste fel Pest megyében e szolgálatot, közülük 625 egyáltalán nem védekezett.¹ Vagyis fel sem merül, hogy ha egy szexuális aktus során nem használtak fogamzásgátló szert, akkor a férfi sem védekezett – mintha a védekezés nem mind a két fél, hanem csak a nő felelőssége lenne.

2. Egy, a természetgyógyászatról szóló televíziós talkshow folyamán mindig behívnak egy újabb vendéget, míg végül, a riportert is beleértve, tíz(!) férfi ül a színpadon, az egyszerű csontkovácsától az egyetemi docensig. A közönség az ő szavaikra figyel, róluk szavaz, miközben köztudott, hogy a magyarországi gyakorló természetgyógyászok nagyobb százaléka nő.

3. A haladó szellemű, liberális, az emberi és kisebbségi jogok védelmét zászlajára tűző jelentős ellenzéki szervezet 18(!) újonnan megválasztott szóvivőjének listáján egyetlen női név sem szerepel. 4. "Férfias testében bizony nőies lélek lakozik. Igyekeztek elhallgattatni magában azt a vágyat, hogy folyton dődögéssék. Ön túlságosan érzékeny és félénk" – írja egy pszichológiai tesztkönyv a "Mennyi Önben a férfias és a nőies vonás?" című teszt túl

.....

alacsony pontszámot elért férfi válaszadóinak. A túl férfiasnak bizonyult nők is kapnak tanácsot: "Férfias vágyai és viselkedése elriaszthatja Öntől az igazi férfiakat. Döntései, egyenes, célratörő válaszai megbotránkozthatják őket. Igyekezzenek egy kicsivel több bájt lopni a viselkedésébe"².

Szándékosan nem olyan példákat hoztam fel, amelyek a valamennyire is modern gondolkodású emberek számára világosan mutatják, hogy a két nem egyenlőtlenül vesz részt a mindennapi élet küzdelmeiben. Az itt említett esetek azt jelzik, hogy a hétköznapi életben – a szórakozástól a magánéleten és a munkánkon át a politikáig – rengeteg olyan jelenséggel találkozunk, amelyek a fennálló hatalmi rendet, illetve értékrendet tükrözik (például, hogy a politikában a férfiak szerepelnek, illetve hogy a férfiak érzékenysége gyengeség). Azonban fel sem tűnik, eszünkbe sem jut, hogy ez másképp is lehetne. Mielőtt továbbmenénk, nézzük meg, miben nyilvánul meg sokkal immanensebben a nők hátrányosabb helyzete.

1. Történeti megközelítés

Magyarországon a "múlt rendszerben" a nők – a hiánygazdasághól következően sokkal inkább, mint Nyugat-Európában – ki voltak téve az úgynevezett *kettős tehernek*: a munkaterhek egyenlő vállalása, az "emancipált dolgozó nő"-kép kialakítása nem járt együtt a háztartásbeli-gyermeknevelési terhek könnyebbedésével. (Gondoljunk csak azokra a felmérésekre, melyek szerint a nyolcvanas évek elején a volt szocialista országokban a nők átlagosan napi négy-öt órát sorbanálltak, és a háztartási munka elvégzése a keleti tömb technikai fejlettsége mellett háromszor-négyszer annyi időbe telt, mint a nyugati ipari államokban.) A szocialista hatalmi rendszer egyébként éppúgy elvárta a *családi funkciók* hagyományos betöltését, mint bármely eddigi kormányzat, sőt a *paternalista-gondoskodó állameszmény* olyan szociális intézkedéseket sugallt, amelyek a nőt a gyengébbnek kijáró védelemmel illették (alacsonyabb nyugdíjkorhatár, hároméves fizetett távollét a munkahelyről, más társadalombiztosítási és munkajogi rendelkezések). A nők *érdekérvényesítő* tevékenysége is ellenőrzött keretek között maradt: akárcsak minden más "mozgalom", a nőmozgalom is a központosított bürokrácia egy ágaként, formális szervezet keretében működött.

Mindeközben pedig azt figyelhettük meg, hogy a társadalomban élő elvárások a két nem szerepét illetően alig-alig változtak. A hatalom továbbra is férfihatalom maradt; s a társadalmi értékrendben élesen elkülönültek a férfi és női tulajdonságok: az előbbieket inkább pozitív, az utóbbiak inkább negatív töltettel. Mint ahogy az antiszemitizmus, a cigányellenesség, illetve általában az előítéletesség terén, a *nők megítélésében sem történt alapvető változás* a háború utáni negyven év során. A rendszerváltás utáni hatalmi ideológia pedig minden tekintetben a hagyományos értékrendet követi, miáltal még élesebben és kíméletlenebbül állítja választás elé a nőket. Az egyedülálló nő menedzsmentáskát csaphat a hóna alá, és ambiciózusan bebizonyíthatja, hogy a nők is vihetik valamire a mai magyar gazdasági és közéletben. Vagy elfelejti a diplomáját, és életét a család és az anyaság szentségének rendeli alá. A társadalmi szemléletmódból ma is teljesen hiányoznak az olyan meglátások, elképzelések, amelyek a nő *teljes körű érvényesülését* biztosíthatnák. Pedig

.....

éppen ezek szüntethetnék meg az állandó szerepviharokkal, valamint a nőiséggel kapcsolatos döntésekkel való küszködést és az ezzel járó megaláztatások elviselését.

2. Az aktuális tényezők

.....

Itt említhetjük meg, hogy milyen alacsony a *parlamentari képviselők* aránya; hogy a nagyrészt férfiakból álló testület dönt a leginkább csak a nőket érintő *abortuszról*; hogy a *női test* milyen módon válik tárggyá és áruvá az "ártatlan" reklámokban éppúgy, mint a pornómagazinokban; hogy a *háztartás és gyermeknevelés* terhei még mindig igazságtalanul nagy arányban terhelik a nőket. Külön problémakör a hasonló munkáért kapott *alacsonyabb munkabér*, a *szülőképes korban lévő* nőkkel szembeni *diszkrimináció* az állások betöltésekor, az *elnőiesedett szakmák*, munkakörök alacsony presztízse stb. Ide vehetjük még a jogrendszer ellentmondásait a nemek közötti különbségtétel terén: a mai magyar büntetőjogban például még nem szankcionált a *házasságon belüli nemi erőszak* – ez mintegy legitimálja azt a közfelfogást, hogy a férjnek (sőt már a szeretőnek is) előjoga a nő testével való önkényes rendelkezés. Nemi erőszakra tett feljelentés esetén pedig az átlagrendőr szkeptikus: hacsak nincsenek súlyos külsérelmi nyomok, arra gondol, hogy biztos a nő is élvezte a dolgot, sőt valószínűleg ő provokálta ki. Ennek megfelelően hánik is a nővel. Gyakorlatilag tehát ugyanott tartunk, ahol az iszlám országai: a nőnek nyakig be kellene burkolóznia, hogy ne foghassák rá a gonosz csábító szerepét. Ambivalens a *"főállású anyaság* felé tett óriási lépésként" értékelt, nemrég elfogadott szociális törvényben szereplő rendelkezés is, amely háromnál több gyermek esetén mintegy fizetést juttat a nőnek, ha otthon marad gyereket nevelni. A hetvenes évek elején a Benelux-államokban éppen azért utasították el az ilyen jellegű rendelkezéseket, mert úgy vélték, hogy azok a hagyományos női szerepek konzerválására ösztönöztek volna, megerősítve ezáltal az ilyen irányú társadalmi elvárásokat is.

3. Okozati viszonyok

.....

Mindezen jelenségek mögött olyan összetett társadalmi tényezők húzódnak, melyeket igen nehéz lenne néhány mondatban leírni. Van olyan elmélet, amely a férfi és nő közötti *szexuális viszony* jellegéből vezeti le a társadalmi alá-fölrendeltséget. Eszerint, mivel az eltérő fizikum a férfiak számára lehetővé teszi a nők megerősöklését, a férfiak dominálnak a nők fölött. Ez a lehetőség határozza meg a két nem közötti viszony egészét, ez adja a nők kiszolgáltatottságának alapját. (Különös tekintettel arra, hogy a nemi aktus következményeit minden esetben a nő viseli, és ez az aspektus a fogamzásgátlás korszerűsödésével sem hanyagolható el.) Más elméletek szerint a *nemi jelleg genetikailag meghatározott*, tehát a "férfi" és "női" tulajdonságok valóban elkülöníthetők, definiálhatók (például a két nem agyi felépítésében, illetve működésében is különbözik, így – ezen érvelés szerint – a racionalitás inkább a férfiakra, az emocionalitás inkább a nőkre jellemző), s ezen nemi jellegzetességek öltöttek testet és kövültek meg a társadalmi szerepekben. Ismét más elgondolás szerint a hangsúly a *szocializációra* helyezendő: ennek során sajátítjuk el azokat a magatartásmintákat, amelyek nemünk szerint "megilletnek"

.....

bennünket. Így aztán, ha férfiként nőies (illetve nőként férfias) tulajdonságokat fedezünk fel magunkban, azokat – többnyire tudattalanul – elnyomjuk, elfojtva ezzel lényünk egy részét is. Sorolhatnám még a magyarázatokat, melyek valahol egymással is összefüggnek, és éppen erre helyezném a hangsúlyt: a szexizmus és a nők elnyomása éppoly bonyolult szociálpszichológiai összefüggésrendszeren alapszik, mint például a rasszizmus, az előítéletesség. Csakhogy annak *felismerése*, hogy itt is elnyomásról, hatalmi viszonyról, alá-fölrendeltségről van szó, sokkalta kevésbé jellemző, mint bármely más elnyomás esetében, hiszen ez a fajta uralmi helyzet a társadalom ötven százalékának (a férfiaknak) kényelmet és biztonságot nyújt. Így kialakult a társadalmi szokásoknak egy olyan rendszere, amely az elnyomásnak sokkal szubtilisabb, kevésbé megfogható formáit biztosítja. Gondoljunk például a női nem ellenkező nemű csodálóinak egyik klasszikus ellenérvére: "Én imádom a nőket – mondják –, és különben is, *egy csinos nő éppen hogy előnyöket élvez a társadalomban, nem igaz?*" De igaz. Ha csinos. A séma tehát így néz ki: jó kislány voltál, teljesítetted az elvárásainkat, hisz szép vagy, esetleg elég okos is (csak vigyázz, nehogy túl okos legyél!), ezért megjutalmazunk. Élvezheted szépséged előnyeit. De hol van a gálánus, nőcsodáló férfi, ha a házimunkáról, a napi bevásárlásról, a nő szakmai előrelépésének támogatásáról van szó, vagy ha éppen nem olyan szép az a hölgy? Érthető, ha sok nő abbéli igyekezetében, hogy megfeleljen a "normáknak", s élvezhesse is egy kicsit nőiségét, megfedkeznek saját, önálló lényéről, s mindent a férfiak szemével lát. Ez már elvezet a másik klasszikusnak mondható férfiállításhoz: a nők legnagyobb része boldog, *jól érzi magát* ebben a helyzetben. Azonban – a tinédzserkori beteges énvágytalanságtól a fiatal- és középkorúak kényszeres evésén át a klimaxban lévőek teljes idegi kimerültségéig – rengeteg olyan fiziológiai jelenség észlelhető a nők körében, amelyek – a közhiedelemmel ellentétben – korántsem csupán a nők veleszületett hajlamára vezethetők vissza. Az ilyen betegségek sokszor öntudatlan tiltakozást tükröznek a nők által betöltött társadalmi szerepek ellen. (Ezt az állítást modern pszichiátriai eredmények támasztják alá.³)

II. A feminizmus irányzatai

Feministának vallom magam, és úgy gondolom, van egy saját, személyre szóló feminizmusom, amely folyamatosan sokfajta gondolatnak az ötvöződéseiből alakult ki. Mivel vállalom ezt a szót, kiteszem magam annak, hogy mindenki a saját "értelmezési szűrőjén" át értékelje a feminizmusomat. Ez ma Magyarországon azt jelenti, hogy a legtöbb ember még mielőtt bármi mást is tudna rólam, prekoncepciókkal és ellenérzésekkel viseltetik irántam. (Ez persze nem újdonság – ugyanígy lenne, ha roma lennék, vagy arab, vagy homoszexuális.) Fontosnak tartom tehát, hogy amennyire lehet, differenciáljam a feminizmus mint eszmerendszer mögöttes tartalmát. Személyes tapasztalataim elsősorban az Egyesült Államokból és másodsorban Németországból származnak, valamint a női mozgalmak történeti megközelítéséből. Ez utóbbi aspektus talán a legközismertebb: a szüfrazettekről, a *női választójogért* harcoló mozgalmakról sokat hallottunk már. Ismeretes az Egyesült Államokban a hatvanas évek végére kibontakozó feminista mozgalom is, amelynek kérdésfeltevői és célkitűzői már a modern társadalom szerkezetében, értékrendjében fellelhető visszásságokat tükrözik. Európában és különösen Németországban a

-----

feminista mozgalom beleilleszkedett az úgynevezett új társadalmi mozgalmakba (környezetvédő, öko-, békemozgalmak stb.), melyek a modern ipari civilizáció egyetemes meghaladását tekintették (tekintik) ideológiai kiindulópontjuknak. Ami a feminizmus mai irányzatait illeti, szükségesnek tartom elhatárolni magamat attól a "biologista" tendenciától, amely a német nyelvterületeken erősödött meg az elmúlt évtizedben. Ez az irányzat kifejezetten pozitívabb értéket tulajdonít a nőiségnek, a nőies-női tulajdonságoknak, mint a férfiasságnak, megfordítva ezáltal az eddigi értékrendet, és egyfajta szupremáciát vindikálva a női nemnek. Ez a biológiai alapon történő osztályozás éppúgy nemi diszkriminációt jelent, mint a nőekkel szembeni macho magatartás. Ugyanilyen távol áll tőlem a főként angolszász területen jelentkező teologista irányzat. A teremtő személyes istenben nem hívén, nem tartom különösebben fontosnak azt, hogy Isten nőnemű, hímnemű vagy nemtelen-e, és egy női pápa esetleges lehetősége sem dobogtatja meg igazán a szívemet. Azt azonban el kell ismernünk, hogy a papi foglalkozáshoz, mint jelentős társadalmi és anyagi előnyökkel járó hivatáshoz, nőknek éppúgy joguk van, mint a férfiaknak, és a kirekesztés igazságtalan.

A legközelebb hozzám egy *anarchobeállítottságú feminizmus* áll, amennyiben a magam és a másik ember személyiségének és létének tiszteletét mindennél előbbre valóznak, ám az uralmi viszonyok minden formáját károsnak és kerülendőnek tartom. Véleményem szerint most, a 20. század végén a nőknek nem csak azért kellene harcolniuk, hogy a férfiakkal egyenlő jogaik, egyenlő társadalmi helyzetük legyen (bár kétségtelen, hogy e téren is vannak még elérendő célok); nem is azért, hogy előbbrevalóságukat bizonyítsák, vagy hogy ők is "férfiasak" legyenek. A patriarchátus – mint a szabad, demokratikus fehér Európa⁴ országaiban élő, legmerekvebbnek bizonyult elnyomási viszony – megszüntetéséről van szó, azaz: *mindkét nem társadalmi felszabadításáról*. Mindkét nemről beszélek, hiszen a patriarchális berendezkedés a férfiakra is sok kötöttséget ró, és éppúgy megakadályozhatja személyiségük kiteljesedését. Ilyen összefüggésben feminizmusom elsősorban is tekintély- és uralomellenes, s épp ebből következően patriarchátusellenes. Nem tudom, hihetek-e abban, hogy például kevesebb lenne a háború és az öldöklés a Földön, ha több nő kerülne vezető – akár katonai – posztokra. Abban azonban bizonyos lehetek, hogy kevesebb ellenségeskedés lenne, ha mindenki egyaránt autonóm emberi lényként tisztelné saját magát és a "felebarátját". Ez pedig elképzelhetetlen a nőket akarva-akaratlanul alárendelt helyzetben tartó társadalmi szemléletmód és gyakorlat megváltoztatása nélkül.

III. Miért nincs ma Magyarországon nőmozgalom?

A válasz ezúttal is igen összetett. A legkézenfekvőbb magyarázatok egyike azon érv lenne, mely szerint a *civil társadalom* mozgalmi szerveződése általában is igen alacsony fokon áll Magyarországon. Ez azonban csak részben igaz, hisz a rendszerváltozás óta folyamatosan tanúi lehetünk kisebb-nagyobb hatókörű politikai mozgalmak fellépésének, s 1993-ra már a számos civil társadalmi szerveződés együttműködése is intézményes formát öltött (TÉT, Civil Diéta, Non-profit Kamara stb.). Valószínűbb, hogy arról van szó: ez a téma – ellentétben például a Nyugaton szintén új társadalmi mozgalomként megjelent ökológiai mozgalommal – *nem képes széles társadalmi rétegeket megmozgatni* a mai

.....

Magyarországon. Ahhoz, hogy egy mozgalom széles réteget legyen képes felsorakoztatni, szükséges valamilyen aktualitás, egy adott helyzet, amikor elkerülhetlenné válik a résztvevők oldaláról az érdekek érvényesítése, ütköztetése, a nyílt állásfoglalás – a tiltakozás. Ami a nőmozgalmat illeti, ilyen aktualitást legfeljebb a múlt évben napirenden lévő abortusztvörvény adhatott, azonban a B változat elfogadása után nem volt szükség a tömeges demonstrálására. (Valójában soha nem is volt kétséges, hogy nem kerül sor az abortusz teljes betiltására. Márpedig a nők csak ennek valós veszélye esetén szerveződtek volna egy abortuszellenes mozgalomba. Hogy jelenleg is kötelezik őket különféle kérelmekre és indoklásokra, nem jelent nagyobb hátrányt, mint amelyekhez már hozzá voltak szokva. Az, hogy a nőknek a saját testével való rendelkezés alanyi – emberi – joga legyen, az talán később teljesülő vágyalom, mint a szociális piacgazdaság megvalósulása hazánkban.

Nézzük meg tehát, hogy mi az oka annak, hogy a feminizmus nem ad lelkesítő és követendő eszméket a mai magyar nőknek, asszonyoknak; hogy a nőkérdés nem mobilizálja őket. (Ezen belül is az egyik fő kérdés, hogy miért érzéketlen a feminista eszmék iránt az értelmiségi nők széles rétege, hiszen ők tudnák a leghatékonyabban érvényesíteni egy mozgalom érdekeit.)

Magyarország történeti fejlődése adhat erre magyarázatot. A – Szűcs Jenő által leírt – *"köztes" kelet-közép-európai fejlődés* vonala oda vezetett, hogy a 20. század közepéig Magyarország a gazdasági, a politikai és kulturális eszmék *félpolgári és félfudális* elemeinek gyűjtőtára volt. A kommunista rendszer pedig mereven lefedte mindezeket: sem a már létező struktúrák, sem az esetleg kibontakozó újabb kezdeményezések nem kaphattak hangot, a Nyugatról jövő hatásokat csaknem százszázalékosan eliminálták. A rendszerváltással létrejött "új demokrácia", bár eszményeként a mai jóléti államokat nevezi meg, gyakorlatilag ugyanczen ideológiák és értékek alapján funkcionál: a reakciós, a konzervatív-keresztény, a szocialista-szociáldemokrata, a liberális változatok vannak jelen a közéletben és a köztudatban. Ezek közül az első kettő képviseli a legteljesebben a tradicionális értékrendet, amely a nőktől is a hagyományos szerepeket kívánja meg.

A *liberális ideológia* fejlődésének különböző szakaszaiban is mindig a gazdaságnak rendelődött alá. A nőket mint szükség esetén bevonható vagy átcsoportosítható munkacsoportot kezelte, s a politikai és gazdasági szabadságjogok kiharcolásának kezdetén – márpedig a magyar demokrácia most ennél a történelmi fázisnál alig tart előbbre – a nők részvétele e területeken fel sem merült.

A *kommunista-szocialista rendszer* egyik alaptétele volt a nők politikai és gazdasági értelemben vett emancipációja. Ennek megfelelően kiteljesedett a választójog és a választhatóság, sőt sokszor női kvótát is szabtak az intézményekben és a testületekben. A nők munkába állása valóban jelentős lépés volt az emancipáció terén. A "traktoroslány és úrhajósno" korszakon túljutva, a bölcsődei-óvodai hálózat kiépítésével, egyre több nő számára nyílt lehetőség a továbbtanulásra, a jól fizetett munkára, az értékes szakmai karrierre. A nyolcvanas években a gyed már a férfiak számára is lehetővé tette az otthon-maradást. Ezért sokak számára, akik a szocialista értékek mellett elkötelezettek voltak, úgy tűnt, az emancipáció megvalósult. A feminizmus egyébként, mint "kapitalista eszmeáramlat", a hivatalos propaganda által megbélyegeztetett, és a köztudatba csak a róla kialakult régi szemléletmód, a klisék ivódtak be: agresszív, férfigyűlölő (és lesbikus) nők gyülekezete, akik jódolgukban erre adják a fejüket.

.....

Tanulságképpen tehát annyi vonható le: míg Nyugaton már a hatvanas évek végén megjelentek olyan mozgalmak, amelyek az ipari társadalom értékrendjét kérdőjelezték meg – és teszik ezt máig is –, és teret kaptak az általuk képviselt témák (a harmadik világ problémái, a nők elnyomása, a környezetileg fenntartható gazdaság kiépítése stb.), *addig Magyarországon mindezen értékektől és konfliktusoktól elszigetelten nem volt esély felismerésükre. Fejlett ipari társadalom és a posztindusztriális értékrendnek egy minimuma kellett ahhoz, hogy a feminizmus kérdésfeltevése egyáltalán létjogosultságot kapjon.* Mint ahogy az ókori civilizáció csúcsa és meghaladásának érezhető felsejlése kellett a rabszolgaság intézményének fokozatos megszüntetéséhez.

A nőszervezetek abban látszanak egyetérteni, hogy Magyarországon (Kelet-Európában?) a nők önszerveződése nem fogja a nyugat-európai, klasszikusnak számító utat bejárni, mely a kiszolgáltatott helyzetben lévő nők radikális ellenállásán és elkülönülésén át vezet a már autonóm, független nők újult útkereséséhez a másik nem felé. (Vágó Márta kaliforniai szociológus e szavakkal írta le ezt a – szerinte szükségszerű – folyamatot: függőség, függőség-ellenesség, önállóság, kölcsönös függőség [dependence – counter-dependence – independence – interdependence].) A mai, harmadik generációs feministák Amerikában már egy olyan társadalmi-politikai intézményrendszerben szocializálódtak – a 80-as és 90-es években –, amely a radikális feminizmus legtöbb témáját integrálta, és a társadalom tudatossága, érzékenysége a nőkérdésben, ahogy a feketék polgárjogi kérdéseiben is, ha úgy tetszik, "magasabb" szinten áll. Ezek a fiatal nők már bátran felléphetnek a két nem egyenrangúság alapján történő, békés együttéléséért, hiszen a mozgalom keresztülment – többé-kevésbé – a demonstratív szembenállás és a csendes függetlenedés szakaszán. A harmadik generációs feministák feladata a párbeszéd kezdeményezése, a nemek közötti irratlan szerződéses újrafogalmazása, az együttműködés kereteinek kidolgozása.

Számomra azonban nagy kérdés marad, hogy a magyar nőmozgalom, melynek történeti és társadalmi háttere kétségtávolú különbözik a nyugatiakétól, képes lesz-e arra, hogy valódi, alulról szerveződő, demonstratív tömegmozgalom és kiélezett, társadalmi méretű konfliktusok nélkül, kulturáltan, a békés együttélésért szálljon síkra, miközben a hatalmi viszonyok gyökeres átalakítását is kívánja.

Jegyzetek

1. *Népszabadság*, 1993. február 11.
2. Gonda Zsuzsa (1978): *Férfi? Nő?* 4D Kiadó, Bp.
3. Kerényi Gabriella (1990): *Végleges fogadás* McMenemny, Bp.
4. Ide értve az Egyesült Államokat is.

Sears, Roebuck and Co. Philadelphia

Spring and Summer - 1927

Index and Information Pages - 438 to 485